

О. О. КРАСНОРУЦЬКИЙ

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка

С. В. РУДЕНКО

викладач,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Красноручький, О. О. Концептуальні підходи до управління економічним потенціалом аграрних підприємств [Текст] / О. О. Красноручький, С. В. Руденко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 3. – С. 77-84. – ISSN 2415-8453.

Анотація

В статті упорядковано теоретичні погляди на тлумачення сутності економічного потенціалу аграрного підприємства як об'єкта управління. Встановлено, що в сучасних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних фахівців домінують синтетична та аналітична концепції формування та мобілізації економічного потенціалу аграрного підприємства, яким відповідають функціональна та інструментальна концепції побудови архітектури механізмів управління ним. Ідентифікація взаємозв'язків вказаних концепцій у межах сучасних наукових підходів щодо управління економічним потенціалом дозволила довести пріоритетність синтетичної концепції формування економічного потенціалу в поєднанні з інструментальною концепцією побудови та функціонування механізмів управління потенціалом у контексті провадження наукових досліджень та практичної імплементації їх результатів.

Ключові слова: економічний потенціал; ресурсний потенціал; концепція; управління.

O. O. KRASNORUTSKYY

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Department of Production Organization, Business and Management,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

S. V. RUDENKO

Lecturer,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

**CONCEPTUAL APPROACHES TO THE MANAGEMENT
OF ECONOMIC POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Abstract

In article has sorted out theoretical views on the interpretation of the essence of the economic potential of the agricultural enterprise as a control object. It has been established that in modern studies of domestic and foreign experts synthetic and analytical concept of formation and mobilization of the economic potential of the agricultural enterprises dominate. It corresponds to functional and instrumental concept of construction of architecture management mechanisms. Identification of these relationships within the concepts of modern scientific approaches to managing economic potential has allowed proving the priority of synthetic concept of economic potential. It has been fulfilled in combination with instrumental concept of construction and operation management of potential mechanisms in the context of proceedings of scientific research and practical implementation of their results.

Keywords: *economic potential; resource potential; concept; management.*

JEL classification: D04, D22

Вступ

В умовах динамічних змін економічних відносин суб'єктів національної економіки держави, прагнень до активізації участі в процесах міжнародної економічної інтеграції, намагання посилити позиції підприємств різних секторів та галузей економіки на внутрішньому на зовнішніх ринках, особливої актуальності набуває проблематика оцінювання та раціоналізації використання економічного потенціалу вказаних суб'єктів. Не є винятком і суб'єкти сільськогосподарського виробництва, передусім – аграрні підприємства та їх об'єднання.

В ускладнених умовах економічного середовища, зростання обмежень входу на цільові ринки збуту продукції, деформації конкурентних відносин, науково обґрунтована ідентифікація можливостей економічного зростання суб'єктів виробничої сфери, підвищення економічної ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності їх продукції посідає одне з центральних місць у побудові систем прийняття управлінських рішень щодо стратегічної ідентифікації напрямів розвитку основної діяльності підприємств, імплементації відповідних стратегій, тактичного та оперативного управління, зрушень у товарній спеціалізації та галузевій структурі тощо. Проблема ідентифікації можливостей реалізації інтересів та забезпечення зростання, виявлення в них ознак системності найбільш ефективно вирішується через комплексне застосування наукових підходів до розгляду потенціалу

суб'єктів економічних відносин у статиці, а в динаміці – через обґрунтування механізмів управління мобілізацією вказаного потенціалу.

Різні аспекти вирішення проблем ідентифікації потенціалу та забезпечення розвитку соціально-економічних систем мікрорівня детально розглянуто в роботах вітчизняних вчених: В. Амбросова, О. Амосова, Є. Бойка, В. Геєця, Н. Гавкалової, І. Гришової, Б. Данилишина, С. Дорогунцева, Т. Лепейко, С. Плотницької, О. Ульяновченка, М. Чумаченка та багатьох інших. Механізми, інструментарій та процедури управління розвитком підприємств досліджувалися також і зарубіжними вченими Л. Майлсом, Д. Ментлом, Г. Мартіном, Ф. Котлером та ін. Проте динамічність зміни умов реалізації потенціалу суб'єктів економічних відносин під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників зумовлює необхідність пошуку адекватних сучасним умовам функціонування напрямів, шляхів та каталізаторів розвитку.

Попри багатогранність та багатоаспектність досліджень науковців, які звертали свою увагу на питання побудови та функціонування механізмів, залучення інструментів, формалізації процедур управління розвитком економічного потенціалу підприємств, зокрема аграрних, структуризації останнього тощо, на жаль методологічно не сформованими та теоретично не однозначними залишаються наукові погляди на його сутність та відповідно – на атрибути систем управління його реалізацією та розвитком.

Мета статті

Метою нашої статті є впорядкування теоретичних позицій та усунення методологічних протиріч у дослідженнях механізмів управління економічним потенціалом аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Критичний аналіз наукових поглядів на категорію «економічний потенціал підприємства» дозволив визначити її зміст як упорядковану сукупність або систему можливостей підвищення економічної ефективності діяльності підприємства, зміцнення його конкурентних позицій та конкурентоспроможності його продукції, стабілізації розвитку та забезпечення економічного зростання. Розгляд потенціалу підприємства через призму динамічності можливостей підвищення економічної ефективності дозволяє ідентифікувати його роль та значення як об'єкта відтворення та об'єкта управління. Останнім визначаються характеристики методологічних підходів до вибору критеріїв розуміння структури економічного потенціалу підприємства.

На сьогодні фактично сформованими є дві базові концепції структуризації економічного потенціалу підприємства, які відрізняються тлумаченням ієрархії базових потенціалів. Згідно з першою з них, первинним до всіх базових потенціалів підприємства є ресурсний. Поєднання його з технологічним формує виробничий потенціал підприємства, а синтез останнього із комерційно-збутовим формує економічний потенціал підприємства.

Вказана концепція структуризації передбачає поділ потенціалів підприємства на базові та функціональні. При цьому ресурсний, виробничий та економічний потенціали є базовими, а кількість функціональних визначається наборами інструментів та функціональною спрямованістю трансформації та мобілізації тих чи інших складових базових потенціалів, а також комбінаціями цих складових, а отже, практично є необмеженою. Крім того, ідентифікація функціональних потенціалів відповідає об'єкту управління в процесі генерування та реалізації тих чи інших стратегій управління

розвитком підприємства. Тобто до функціональних потенціалів слід зарахувати технологічний, маркетинговий, комерційний, збутовий, інвестиційний, інноваційний, кадровий та інші види, на які звертають значну увагу у сучасних дослідженнях.

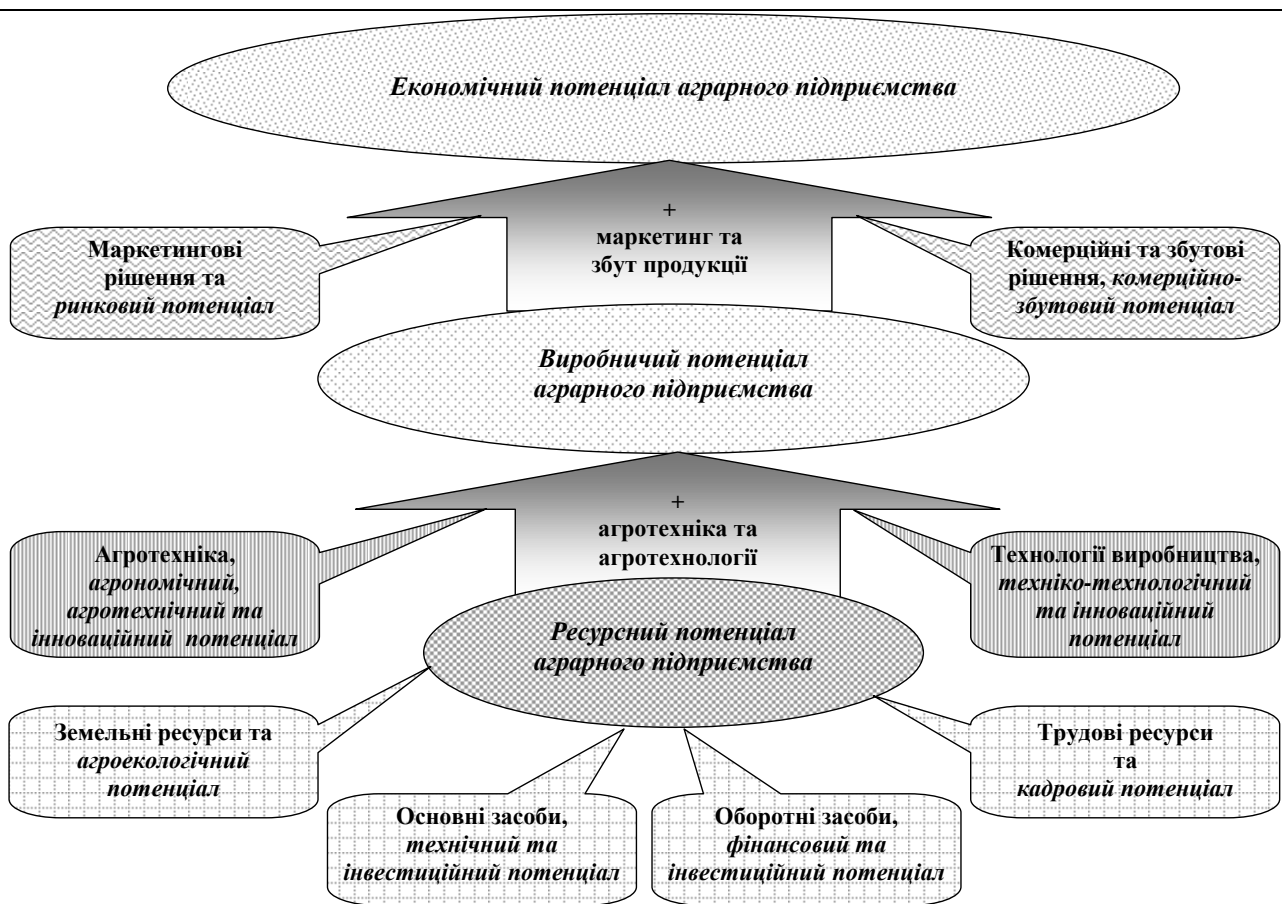
Друга концепція виходить з пріоритетності ресурсного потенціалу підприємства, який фактично ототожнюється з виробничим та економічним, проте ігнорує його первинність щодо генезису вказаних видів потенціалів. Відповідно до вказаного підходу, всі заходи, залучення всіх організаційно-управлінських та економічних інструментів, докладання зусиль менеджментом підприємства призводить до змін у складі та структурі ресурсного потенціалу, реалізація якого відкриває можливості підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства. Ресурсний потенціал у межах цієї концепції однозначно є об'єктом відтворення, проте управління ним є опосередкованим через низку впливів на інвестиційну, інноваційну, маркетингово-збутову, техніко-технологічну, фінансову діяльність підприємства.

Такий підхід містить протиріччя з базовим визначенням потенціалу, у тому числі – і ресурсного, як сукупності можливостей. При цьому, навряд чи можливість можна розглядати як об'єкт відтворення. Крім того, вказана концепція не передбачає дотримання принципу ієрархічності потенціалів, їх поділ на базові та функціональні, а також припускає довільне виокремлення останніх. Вказане ускладнює наукове тлумачення економічного потенціалу підприємства як наукової категорії, відбивається на ідентифікації напрямів наукових пошуків, а також генеруванні прикладних та практичних управлінських процедур. Власне, домінування в сучасних дослідженнях цієї концепції призводить до неоднозначності трактувань складових понятійно-категоріального апарату відповідних досліджень, методологічних та методичних протиріч, а також великої різноманітності та багатоаспектності наукових робіт з результатами, часто несумісними як відносно один до одного, так і до базових положень економічної науки.

Вказане зумовлює необхідність упорядкування не тільки теоретико-методологічних підходів до визначення дефініції «економічний потенціал підприємства», зокрема аграрного, а й до ідентифікації його структури та ієрархічного співвіднесення з іншими сукупностями можливостей підприємства до забезпечення свого економічного зростання у двох аспектах, а саме – з огляду на економічний зміст формування можливостей підвищення ефективності діяльності, а також у контексті розгляду потенціалу як об'єкта управління.

Зіставлення вказаних концепцій формування економічного потенціалу аграрних підприємств у зазначених аспектах їх розгляду свідчить про більш логічну побудову першої, її пристосованість для генерування наукових підходів щодо формування та використання механізмів управління базовими та функціональними потенціалами, а також економічного механізму розвитку потенціалу аграрного підприємства. Процес трансформації базових потенціалів підприємства згідно з першою (синтетичною) концепцією наведено у вигляді логіко-структурної схеми, проілюстрованої на рис. 1.

Перелік зображених функціональних потенціалів аграрного підприємства подано на рис. 1. Залежно від результатів конкретизації завдань, що стоять перед менеджментом підприємства, можуть розглядатися будь-які комбінації компонент та елементів базових потенціалів, мобілізація яких призводитиме до раціонального використання можливостей зростання та досягнення поставлених цілей розвитку підприємства.

Рис. 1. Концептуальна модель ієрархічної трансформації базових та функціональних потенціалів аграрного підприємства (синтетичний підхід) *

* розроблено автором

Наведена ідентифікація об'єктів управління в процесі реалізації місії та загальної стратегії розвитку підприємства вимагає опрацювання концептуальних засад побудови та функціонування механізмів управління економічним потенціалом аграрного підприємства. Дослідження показали, що першій (синтетичній) концепції формування економічного потенціалу аграрного підприємства притаманна архітектура механізмів управління потенціалом, яка ґрунтується на інструментальному підході. Другий (аналітичний) концепції властивими є як функціональний, так і інструментальний підходи до побудови вказаних механізмів управління. Останнє зумовлюється довільним та невизначено ієрархічним характером виділення потенціалів підприємства та фактичною відсутністю їх типології в межах аналітичної концепції. Вказане актуалізує функціонал заходів впливу на мобілізацію можливостей економічного зростання стосовно досягнення поставлених цілей розвитку та змін у діяльності підприємства.

Узагальнення наукових позицій, в основі яких лежить функціональна концепція механізмів управління економічним потенціалом, дозволяє окреслити основні принципи побудови вказаних механізмів, а саме: чітке покладення цілей та структурування проміжних завдань, взаємодоповнюваність функцій, наявність систем контролю досягнення цілей. Універсальність принципів побудови механізмів управління в межах функціональної концепції забезпечує високий ступінь гнучкості останніх та можливість пристосування для виконання будь-яких завдань, що стоять

перед підприємством, майже безвідносно до напряму зростання. Таким чином, функціональна концепція побудови механізмів управління економічним потенціалом аграрних підприємств є достатньо життєздатною та такою, що відповідає контексту широкого спектру економічних досліджень.

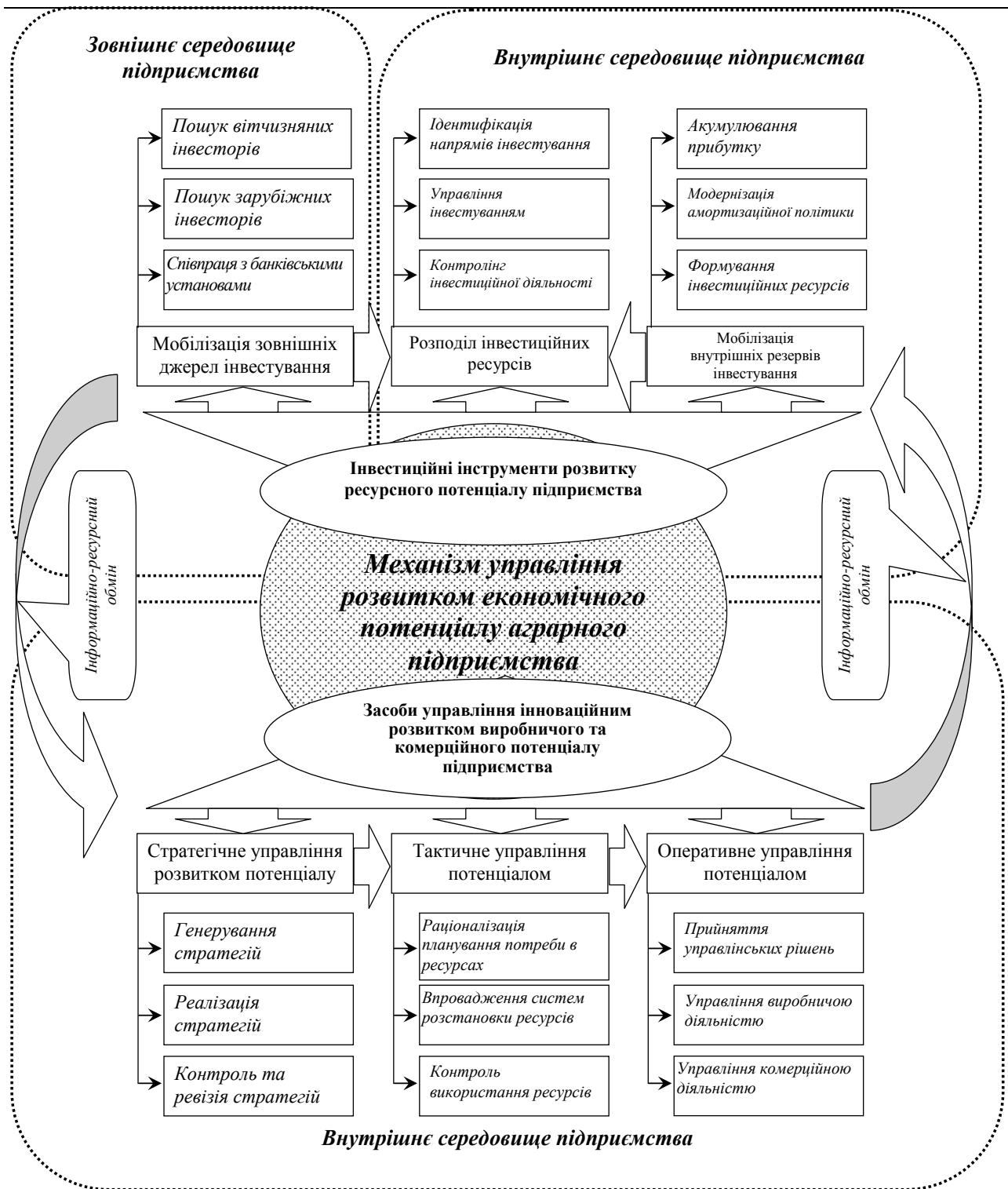
Більш цікавою в науково-прикладному аспекті та з огляду на доступність імплементації є інструментальна концепція архітектури механізмів управління економічним потенціалом підприємства. Відмінною рисою цієї концепції є поєднання стандартних наборів організаційно-управлінських рішень та залучених засобів їх реалізації відповідно до обраної стратегії розвитку чи підвищення економічної ефективності реалізації можливостей економічного зростання підприємства. При цьому гнучкість сформованих у межах цієї концепції механізмів управління забезпечується фактично необмеженим набором вказаних рішень, що визначається характером поставлених завдань та цілей.

Ключовим набором організаційно-управлінських інструментів управління економічним потенціалом є система заходів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств (рис. 2). Останнє зумовлюється тим, що мобілізація інноваційного та інвестиційного функціональних потенціалів беруть участь фактично в усіх трансформаціях базових потенціалів підприємства, передусім ресурсного як основи формування виробничого та економічного потенціалу підприємства.

Центральною характеристикою інструментального підходу є чітка формалізація процедур стратегічного, тактичного та оперативного управління в контексті етапності забезпечення процесу економічного зростання суб'єкта, підвищення його економічної ефективності та масштабності завдань розвитку. Крім того, механізми управління в межах інструментальної концепції синтезують інструментарій розвитку того чи іншого процесу або явища, яке виступає як вияв властивостей об'єкта управління, тобто економічного потенціалу, та засоби впливу на відкриття та реалізацію можливостей інтенсифікації цього процесу, тобто, власне, економічний потенціал, як це і проілюстровано на рис. 2. Через таке поєднання механізм управління набуває ознак комплексності, емерджентності, адитивності та адаптивності, що в сукупності забезпечує системність побудови його архітектури.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Упорядкування теоретичних поглядів на тлумачення сутності економічного потенціалу аграрного підприємства як об'єкта управління дозволило усунути методологічні протиріччя ідентифікації підходів до побудови архітектури та функціонування механізмів. Встановлено, що в сучасних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних фахівців домінують синтетична та аналітична концепції формування та мобілізації економічного потенціалу аграрного підприємства, яким відповідають функціональна та інструментальна концепції побудови архітектури механізмів управління ним. Ідентифікація взаємозв'язків вказаних концепцій у межах сучасних наукових підходів щодо управління економічним потенціалом дозволила довести пріоритетність синтетичної концепції формування економічного потенціалу в поєднанні з інструментальною концепцією побудови та функціонування механізмів управління потенціалом у контексті провадження наукових досліджень та практичної імплементації їх результатів.

Рис. 2. Механізм управління розвитком економічного потенціалу аграрних підприємств (інструментальний підхід)

Список літератури

1. Амбросов, В. Я. Зібрання наукових праць [в 5-ти томах] / В. Я. Амбросов. – Х. : ННЦ ІАЕ, 2010.

-
2. Андрійчук, В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку / В. Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ “Видавництво” “Аспект-Поліграф”, 2007. – 216 с.
  3. Gryshova, I. Yu. Evaluation of financial potential development factors in agricultural production / Inna Yu. Gryshova, Oksana V. Mityay, Vitaliy V. Kuzhel // Aktual'ni Problemy Ekonomiky = Actual Problems in Economics. 172° (2015): 169-175.
  4. Плотницька, С. І. Застосування інструментарію стратегічного управління для діагностики економічного потенціалу аграрних підприємств / С. І. Плотницька // Вісник Сумського аграрного національного ун-ту. – Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 5 (64). – 2015. – С. 239-244.
  5. Ульяновченко, О. В. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: управлінський аспект / О. В. Ульяновченко: монографія. – Суми : Довкілля, 2010. – 383 с.

References

1. Ambrosov, V. Ya. (2010). *Zibrannya naukovykh prats'*. Kharkiv: NNTs IAE, 2010.
2. Andriychuk, V. H. (2007). *Kapitalizatsiya sil's'koho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehulyuvannya rozvytku*. Nizhyn: Aspekt-Polihraf.
3. Gryshova, I. Yu., Mityay, O. V., Kuzhel, V. V. (2015). Evaluation of financial potential development factors in agricultural production. *Actual Problems in Economics*, 172, 169-175.
4. Plotnyts'ka, S. I. (2015). Zastosuvannya instrumentariyu stratehichnoho upravlinnya dlya diahnostryky ekonomichnoho potentsialu ahrarnykh pidpryyemstv. *Visnyk Sums'koho ahrarnoho natsional'noho un-tu*, 5 (64), 239-244.
5. Ul'yanchenko, O. V. (2010). *Resursnyy potentsial ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny: upravlins'kyy aspekt*. Sumy : Dovkillya.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2016 р.